

Maria Sokołowska

Ewaluacja
edukacji zdrowotnej
w szkole

Konsultacja merytoryczna

Valentina Todorovska-Sokołowska

Redakcja i korekta

Elżbieta Gorazińska

Projekt okładki, redakcja techniczna i skład

Barbara Jechalska

W projekcie graficznym wykorzystano elementy projektu

Studia Kreatywnego Małgorzaty Barskiej

Warszawa 2016

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

www.ore.edu.pl

Wstęp

Edukacja zdrowotna jest nieodłącznym elementem promocji zdrowia i atrybutem szkoły promującej zdrowie. Zgodnie z wieloma dokumentami międzynarodowymi, w tym *Konwencją o Prawach Dziecka*, *Kartą Ottawską Promocji Zdrowia* i innymi, stanowi jedno z fundamentalnych praw każdego dziecka. Również polska regulacja prawna – podstawa programowa kształcenia ogólnego – wskazuje, że: „Ważnym zadaniem szkoły jest (...) edukacja zdrowotna, której celem jest kształtowanie u uczniów nawyku dbałości o zdrowie własne i innych ludzi oraz umiejętności tworzenia środowiska sprzyjającego zdrowiu”¹.

Przedstawiciele społeczności szkolnej, dążący do realizacji tego celu, muszą zostać wyposażeni w odpowiednie kompetencje, co wszystkim stworzy perspektywy na przyszłość. Dobrze realizowana edukacja zdrowotna daje szansę uczniom i absolwentom szkoły, którzy będą lepiej rozumieli, umieli i zechcą dbać nie tylko o zdrowie własne i innych ludzi, ale także o swoje środowisko. Warto zatem, by szkoły przeprowadzały autoewaluację edukacji zdrowotnej, nawet na różnych etapach jej zaawansowania.

Ewaluacja edukacji zdrowotnej w szkole w formie autoewaluacji

Przedmiot badania

1. Aktywny udział uczniów w procesie edukacji zdrowotnej, we współpracy z rodzicami i społecznością lokalną, w tym:
 - postrzeganie edukacji zdrowotnej jako problematyki interesującej dla uczniów;
 - proponowanie przez uczniów tematów istotnych dla nich.
2. Działania dla poprawy jakości i skuteczności edukacji zdrowotnej, w tym:
 - stosowanie metod aktywizujących, szczególnie metody projektu;
 - ewaluacja zajęć z zakresu edukacji zdrowotnej.

Cel badania

Proponowana forma ewaluacji edukacji zdrowotnej jest mało sformalizowana, nie stanowi wyodrębnionego w czasie badania ankietowego, ale element procesu jej realizacji. Jak wynika z dotychczasowych doświadczeń, ewaluacja w postaci bardzo rozbudowanych badań ankietowych, wymagająca dużego nakładu pracy, obliczeń, opisu itp., w praktyce nie zawsze była wykorzystywana w dostatecznym stopniu. Ewaluacja tej dziedziny edukacji ma

¹ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 maja 2014 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz.U. 2014 Poz. 803).

sens tylko wtedy, gdy posiada walor praktyczny: wpływa na poprawę jakości i skuteczności edukacji zdrowotnej.

Uznaje się, że miarą efektywności edukacji zdrowotnej jest gotowość uczniów do zastosowania nabytej wiedzy i umiejętności w różnych nowych sytuacjach, pojawiających się w codziennym życiu teraz i w przyszłości (transfer: to, co on chce i może zrobić sam lub we współpracy z innymi).

Skutecznej edukacji zdrowotnej sprzyja aktywne uczestnictwo uczniów w procesie edukacyjnym.

Aktywne uczestnictwo to rozwój samoświadomości ucznia, kształtowanie umiejętności krytycznego myślenia i podejmowania decyzji, kształtowanie umiejętności współpracy, radzenie sobie z kompleksowością życia i świata w twórczy, swobodny i odpowiedzialny sposób.

Specyfika aktywnego uczestnictwa uczniów oznacza możliwość wyboru, podejmowania wspólnych decyzji oraz sprawnego działania. Uczestniczenie w podejmowaniu przez dzieci i młodzież decyzji w szkole i w najbliższym otoczeniu (w lokalnym środowisku) uczy odpowiedzialności za własne życie i kompetentnej aktywności w społeczeństwie.

Aktywne uczestnictwo uczniów w edukacji zdrowotnej składa się z następujących elementów:

- **Zastanowienie/refleksja**

Uczniowie powinni przemyśleć dane zagadnienie, zrozumieć je, skomentować przykłady, zastanowić się nad praktycznymi wnioskami dla ich życia codziennego, otwarcie wypowiedzieć się na ten temat oraz świadomie i aktywnie uczestniczyć w procesie ewaluacji.

- **Działanie**

Uczniom trzeba umożliwić podejmowanie różnych działań wykorzystujących aktywizujące metody nauczania oraz zachęcać ich do realizowania projektów edukacyjnych.

- **Wybór**

Uczniom należy dać prawo do wskazania problematyki, którą uważają za interesującą i ważną dla nich, oraz umożliwić wybór działań, które podejmą w ramach edukacji zdrowotnej (projekt edukacyjny).

Poniżej zostały przedstawione narzędzia umożliwiające nauczycielom planowanie i prowadzenie ewaluacji edukacji zdrowotnej – wspólnie z uczniami, jako procesu, na który składają się bezpośrednio powiązane ze sobą elementy. W gronie pedagogicznym wskazana jest wymiana informacji na ten temat.

Instrukcja do badania uczniów

Proponowana forma ewaluacji edukacji zdrowotnej w szkole powinna być stosowana trzy razy do roku na godzinie wychowawczej lub na dwóch kolejnych lekcjach wychowawczych. Polega na planowaniu i autoewaluacji.

Projekt ewaluacji w tej postaci nie jest sformalizowanym badaniem ankietowym, ale opiera się na dialogu pomiędzy uczniami a nauczycielem wychowawcą klasy. Przewiduje przypomnienie holistycznej koncepcji zdrowia, dyskusję o najistotniejszych i najciekawszych zdaniem uczniów problemach z obszaru zdrowia oraz zasygnalizowanie przez nich tematyki lekcji, także – ocenę dotychczasowej realizacji oraz zaplanowanie na przyszłość edukacji zdrowotnej w szkole.

Scenariusz lekcji wychowawczej na początku roku szkolnego – diagnoza i planowanie edukacji zdrowotnej

Uczestnicy: Wszyscy uczniowie klasy (oprócz uczniów klas nauczania zintegrowanego i początkowego).

Ćwiczenie 1

Nauczyciel prosi uczniów o podanie skojarzeń dotyczących pojęcia „zdrowie”. Zapisuje je na tablicy/arkuszu, określając obszary życia: zdrowie fizyczne, psychiczne, społeczne, duchowe. Jeśli brakuje elementów związanych z któryś z obszarów, proponuje ich uzupełnienie, aby powstała wyczerpująca mapa zagadnień.

Ćwiczenie 2

Nauczyciel proponuje uczniom pracę w grupach. Podkreśla, jak szerokim pojęciem jest zdrowie i jak wielu różnych obszarów życia dotyczy. Zaprasza uczniów do dyskusji i rozdaje arkusze zawierające trzy pytania:

1. Czy wybrane zagadnienia z zakresu zdrowia powinny być poruszane w szkole?
2. Które zagadnienia dotyczące zdrowia wydają się wam najciekawsze, potrzebne i ważne?
3. Którymi z tych zagadnień chcielibyście zająć się w pierwszej kolejności w ciągu roku szkolnego?

Wnioski z dyskusji uczniowie zapisują na arkuszach.

Ćwiczenie 3

Nauczyciel sporządza sprawozdanie z pracy grup, w którym zapisuje główne wnioski z dyskusji. Następnie odczytuje je uczniom i prosi o akceptację. Zbiera arkusze wypełnione przez uczniów. Wnioski zapisane przez nauczyciela będą stanowiły podstawę do planowania edukacji zdrowotnej w szkole. Nauczyciel przedstawi je innym nauczycielom na radzie pedagogicznej, aby w gronie kolegów przedyskutować możliwości współpracy w zakresie problematyki zdrowia.

W szkołach ponadpodstawowych szczególnie ważna jest współpraca wychowawcy z nauczycielem wychowania fizycznego. Istotne jest, aby w pierwszej kolejności zostały zrealizowane treści interesujące dla uczniów. Dzięki przestrzeganiu tego warunku można liczyć, że omawianie innych zagadnień z zakresu edukacji zdrowotnej, zapisanych w podstawie programowej, będzie dobrze przyjęte przez uczniów.

Uwaga!

Jeśli zdarzy się sytuacja, że uczniowie wypowiedzą się negatywnie, odpowiadając na pytanie: *Czy wybrane zagadnienia z zakresu zdrowia powinny być poruszane w szkole?*, należy na jednej z kolejnych lekcji wychowawczych przeprowadzić dyskusję na ten temat, a najlepiej debatę, w której połowa klasy będzie przedstawiała argumenty „za”, a druga połowa argumenty „przeciw”. Uczniowie sami uzasadnią celowość edukacji zdrowotnej w szkole, a nauczyciel dowie się równocześnie, jakie czynniki zniechęcają uczniów do uczestnictwa w zajęciach. Uzyskane w ten sposób informacje powinny być przedyskutowane z innymi nauczycielami na radzie pedagogicznej.

Scenariusz lekcji wychowawczej na zakończenie pierwszego semestru

Ćwiczenie 1

Nauczyciel przypomina uczniom pracę wykonaną na początku roku szkolnego i powraca do wieloczynnikowego modelu zdrowia oraz zagadnień, które wtedy wymienili jako szczególnie interesujące dla nich. Prezentuje arkusz zawierający obszary życia, dla których tak istotne jest zdrowie: obszar zdrowia fizycznego, psychicznego, społecznego, duchowego. Proponuje zastanowienie się nad już zrealizowaną problematyką dotyczącą zdrowia. Zaprasza uczniów do dyskusji w grupach i wspólne przygotowanie odpowiedzi na pytania zapisane na arkuszu:

1. Jakie zagadnienia z zakresu zdrowia były realizowane w ciągu semestru?
2. Na jakich lekcjach lub zajęciach pozalekcyjnych była realizowana tematyka dotycząca zdrowia?
3. Które z tych zagadnień uważacie za najbardziej ciekawe, potrzebne, ważne?
4. Które z tych zagadnień uznaliście za najmniej ciekawe, potrzebne, ważne?
5. Czy zdobytą w szkole wiedzę, doświadczenie i umiejętności z zakresu zdrowia staracie się stosować w praktyce? Podajcie przykłady!

Ćwiczenie 2

Nauczyciel sporządza sprawozdanie z pracy grup. Zapisuje główne wnioski, odczytuje je uczniom i prosi o akceptację. Sprawozdanie będzie stanowiło podstawę do zaplanowania dalszej edukacji zdrowotnej.

Scenariusz lekcji wychowawczej na zakończenie roku szkolnego

Nauczyciel przypomina uczniom pracę wykonaną na początku roku szkolnego i powraca do wieloczynnikowego modelu zdrowia oraz zagadnień, które wtedy wymienili jako szczególnie interesujące dla nich. Prezentuje arkusz zawierający obszary życia, dla których tak istotne jest zdrowie: obszar zdrowia fizycznego, psychicznego, społecznego, duchowego. Zaprasza uczniów do dyskusji w grupach i proponuje zastanowienie się nad już zrealizowaną problematyką dotyczącą zdrowia. Prosi o wspólne przygotowanie odpowiedzi na pytania zapisane na arkuszu:

1. Jakie zagadnienia z zakresu zdrowia były realizowane w ciągu roku?
2. Na jakich lekcjach lub zajęciach pozalekcyjnych była realizowana tematyka dotycząca zdrowia?
3. Które z tych zagadnień uważacie za najbardziej ciekawe, potrzebne, ważne?
4. Które z tych zagadnień uznaliście za najmniej ciekawe, potrzebne, ważne?
5. Jakich ważnych zagadnień zabrakło na lekcjach lub zajęciach?
6. Czy zdobytą w szkole wiedzę, doświadczenie i umiejętności z zakresu zdrowia staracie się stosować w praktyce. Podajcie przykłady!

Ćwiczenie

Nauczyciel sporządza sprawozdanie z pracy grup. Zapisuje główne wnioski, odczytuje uczniom i prosi o akceptację. Sprawozdanie zostanie przedstawione innym nauczycielom na radzie pedagogicznej i będzie stanowiło podstawę do zaplanowania edukacji zdrowotnej w przyszłym roku szkolnym.

Nauczyciel, na podstawie odpowiedzi zapisanych przez uczniów na arkuszach oraz wniosków, które zanotował po prezentacji pracy grup uczniowskich, przygotowuje podsumowanie zgodne z pytaniami postawionymi uczniom podczas ewaluacji.

Podsumowanie

Szkoły, oceniając realizację edukacji zdrowotnej, nie powinny koncentrować się na ilości i rodzaju podjętych działań. Warto, by kadra pedagogiczna skupiła się przede wszystkim na ich efektywności. Powinna też zdawać sobie sprawę z ograniczonych możliwości pomiaru rezultatów swoich działań. Rzeczywiste efekty kształcenia w tej sferze edukacji są bowiem odroczone i można je sprawdzić dopiero w codziennych sytuacjach życiowych.